

Džingis-kan i Mongolsko Carstvo do 1294. godine

Turković, Dominik

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:811056>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij mađarskog jezika i književnosti i povijesti

Dominik Turković

Džingis-kan i Mongolsko Carstvo do 1294. godine

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Denis Njari

Osijek, 2018.

Sveučilište Josipa Juraja Strossmayera

Filozofski fakultet u Osijeku

Odsjek za povijest

Studijska grupa: Mađarski jezik i književnost i povijest

Dominik Turković

Džingis-kan i Mongolsko Carstvo do 1294. godine

Završni rad

Znanstveno područje, polje, grana:

Humanističke znanosti, povijest, Svjetski srednji vijek

Mentor: doc. dr. sc. Denis Njari

Osijek, 2018.

Sažetak

Ovaj rad poglavito se dotiče jednog od najslavnijih vojskovođa i državnika u povijesti te carstva koje je, koliko to povijest bilježi, bilo teritorijalno najveće kopneno carstvo na svijetu. Uzroci nastajanja carstva kakvo je bilo carstvo Mongola bili su splet okolnosti i osobnosti, a oba segmenta utjecala su jedan na drugi. U radu se prati kontinuirani rast moći mongolskih plemena i njihovo ujedinjenje, a sve pod vodstvom Temudžina koji s vremenom preuzima ime Džingis-kan, ime dobiveno iz titule. U radu su navedeni i opisani brojni pohodi za vrijeme vladavine Džingis-kan, ali i oni koje su inicirali i predvodili tzv. Džingiskanovići, potomci čijim je venama tekla Džingis-kanova krv. Kineski rat kao prvi, ali najslavniji udario je temelje mongolskoj samouvjerenosti i ratnoj taktici koju su koristili u svim sljedećim bitkama. Ipak, najrazorniji rat pogodili su Horezmiju, islamsku državu koja je gorila u plamenu zbog šahovog nepoštivanja Džingis-kan. Želja velikog vladara da Mongoli osvoje sav zapadni svijet, Mongole je dovela čak do Jadranskog mora, ali tek poslije smrti začetnika najveće mongolske dinastije. Rad se dotiče i Hulaguovih osvajanja u prednoj Aziji i Kublaj-kanovim pothvatima u Kini, koji su započeti kao posljedica izbora Menke-kan na prijestolje Mongola. Intrige i zapleti koji su inicirali smjenu na mongolskom prijestolju također su obrađeni u radu. S Kublaj-kanom, najmudrijim vladarom Mongolskog Carstva kojeg možemo bez razmišljanja nazvati istinskim kozmopolitom, Mongolsko je Carstvo doživjelo smiraj i kraj.

Ključne riječi: *Mongolsko Carstvo, Džingis-kan, Kublaj-kan, rat, Džingis-kanovi nasljednici, kozmopolit, kultura, trgovina, vjerska tolerancija*

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Uzroci nastajanja Mongolskog Carstva	6
3. Temudžinovi počeci.....	7
4. Stvaranje jedinstvene države na istoku.....	9
5. Pohod na Kinu	11
5.1. Rani dodiri Temudžina s Kinom	11
5.2. Pripreme za pohod na Kinu	11
5.3. Kineski rat	12
6. Prvi pohodi na zapad	14
6.1. Sukob sa šahom Horezmije	14
6.2. Nemilosrdni rat u Horezmiji	14
6.3. Novi svijet na dalekom zapadu.....	15
7. Smrt Džingis-kana	16
8. Osvajanja poslije smrti Džingis-kana	17
8.1. Pohod na kršćansku Europu	17
8.2. Mongoli u Ugarskoj i Hrvatskoj	18
8.3. Smjene na prijestolju.....	19
8.4. Menke-kan.....	19
8.5. Osvajanje islamskog svijeta i ujedinjenje Kine pod Mongolima.....	19
8.6. Kublaj-kan i transformacija Carstva.....	21
8.7. Nikad osvojeni Japan	21
9. Suton imperija.....	22
10. Posljedice postojanja Mongolskog Carstva	23
11. Zaključak	25
12. Literatura.....	26

1. Uvod

Pogledamo li središnju Aziju, između današnje Rusije i Kine nalazi se država Mongolija. U Mongoliji danas živi oko 2 700 000 stanovnika, dok u Kini živi još oko 5 800 000, odnosno u Rusiji oko 1 000 000 Mongola. Gledajući površinu, ta je zemlja čak 18. po veličini na svijetu, no trag povijesti ukazuje nam kako je teritorij današnje Mongolije tek djelić države koju je Džingis-kan stvorio u prvoj polovici 13. stoljeća. Cilj ovog rada upravo i jest predstaviti, opisati i približiti državnu tvorevinu koja je djelo nepokolebljivog vođe nomada koji su se ujedinili pod imenom Mongola. Također, prema naslovu ovoga rada jasno je kako je veliki dio posvećen samom stvoritelju najvećeg kopnenog carstva u povijesti čovječanstva, Džingis-kanu, Temudžinu. S čak više od 200 000 raspoloživih ratnika (lakah konjanika) na vrhuncu moći, Mongoli su kontrolirali teritorij od približno 33 milijuna kilometara kvadratnih na kojemu je živjelo približno 100 miliona ljudi. Osim praha i pepela u koji su pretvarali svoje neprijatelje, Mongoli su Aziju 13. stoljeća u sferama trgovine, prohodosti puteva i povezanosti uzdigli na jednu iznimno visoku razinu. Raznovrsnost religija, filozofija i nauka kojima su Mongoli dali blagoslov tolerancijom prema navedenima, može biti uzor i nekim današnjim civilizacijama. Podjela Carstva dogodila se još za života Džingis-kana koji je isto razdijelio trima svojim sinovima te unuku Batu-kanu, sinu poreminulog Džučija. Volja Džingis-kana provodila se i nakon njegove smrti, a upravo je primjerice praksa izbora novog kana Europu spasila od gnjeva s istoka. Džingis-kana povijest često zna stavljati u istu rečenicu s Napoleonom, Cezarom, Hanibalom ili Aleksandom Velikim, pa se tako i ovaj rad dotiče usporedbe Mongola s navedenim povijesnim ličnostima. Radom će biti obuhvaćeno razdoblje od približno 130 godina, zaključno s 1294. godinom kada umire Kublaj-kan, ostavljajući za sobom razjedinjeno Carstvo.

2. Uzroci nastajanja Mongolskog Carstva

Uzroci nastajanja jedne takve pojave kao što je Mongolsko Carstvo na prijelazu iz 12. u 13. stoljeće psihološke su prirode koje su zahvatile preko djela velikoga vođe, u ovom slučaju Džingis-kana, velike mase donedavno nediscipliniranih nomada. Ako za Džingis-kana pokušamo upotrijebiti riječ *skorojević*, na prvi pogled bi nam se tako i moglo učiniti, ali uzmemo li u obzir djela njegova djeda, Kabul-kana, koji je uspio ujediniti srednjoazijska plemena pod imenom Mongola po prvi put, takve tvrdnje padaju u vodu.¹ Dakle, Kabul-kan je u prvoj polovici 12. stoljeća, oko 1129. godine vladao mnogim plemenima srednje Azije², no Jesugaj ili Yesugei, ovisno kako ga koja literatura naziva, Kabul-kanov sin, a otac samog Džingis-kana, iako vrlo utjecajan, nikada nije uspio sačuvati sva mongolska plemena na okupu.³ Neke europske predaje izjadnačavaju Mongole i Tatare, ali treba imati na umu kako su Tatari tek jedno od mongolskih plemena koje je na kraju pokorio Džingis-kan. Naime, upravo su Tatari ubili Jesugaja otrovavši ga. „Put ga nanio kroz zemlju Tatra. Namjerio se na neka plemena, koja se sastala upravo na neku slavu. Nema toga jahača na prolazu, koji bi smio odbiti poziv, da sudjeluje na toj slavi, smatrali bi ga krvnim neprijateljem. Jesugaja su s pratnjom mu posadili na počasno mjesto, nadjenili ga najboljim komadima mesa. Ali on je zaboravio, da smije jesi i piti samo ono, što je prije njega okusio gostoljubivi domaćin. Tatari međutim nisu smetnuli s uma svoga poraza prije trinaest godina.“⁴ Takav je scenarij prema M.Prawdinovoj knjizi *Džingis-kan* Temudžina gurnuo u prvi plan, u grotlo surovog preživljavanja i borbe za vlastiti život.⁵ Mladi vladar ordua na izvoru Onona (ili Orona)⁶, gdje se nalazilo sjedište Mongolskog, uz prijestolnicu Karakorum⁷, uspio je u početku pomoću saveza primjerice s Keraitskim plemenima poraziti neprijateljska plemena, a takva će ga praksa slijedili gotovo čitavog života.⁸ Tako je Džingis-kan što savezima, što oružjem, uspio stvoriti jezgru države koja će svoje krakove pustiti daleko na sve četiri strane svijeta.⁹

¹Goldstein, I., (2007.), *Povijest 7, Razvijeni srednji vijek*, Zagreb: Jutarnji list, str. 167.

² Vidaković, N., (2015.), *Rani Mongoli – etnopolitička povijest do 13. stoljeća // Migracijske i etničke teme, Vol.31 No.1*, str. 97.-100., URL: (http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=206786)

³ Goldstein, I., (2007.), *Povijest 7*, str. 167.

⁴ Prawdin, M. (1942.), *Džingis-kan*, Zagreb: Nakladni zavod Ante Velzek, str. 16.-17.

⁵ Prawdin, M. (1942.), *Džingis-kan*, str. 19.-27.

⁶ Goldstein, I., (2007.), *Povijest 7*, str. 166.

⁷ Prawdin, M. (1942.), *Džingis-kan*, str. 231.

⁸ Isto, str. 44.-47.

⁹ Isto, str. 186.

3. Temudžinovi počeci

Oko točne godine rođenja Temudžina koji je kasnije postao poznatiji kao Džingis-kan, izvori se jednostavno ne mogu složiti. Tri se godine pojavljuju kada se u središte pozornosti stavlja rođenje Temudžina, a to su 1155., 1162. i 1167. Razlog takvim nedoumicama možemo pronaći u želji nekih ljetopisaca koji su Džingis-kanu uporno pokušavali predstaviti kao poslanika neba- *Sutu Bogdo*- kako sami Mongoli kažu, te njegov život podijeliti u šest etapa po dvanaest godina. Pošto je zapisano kako je Džingis-kan umro 1227. godine, u godini svinje po kineskom kalendaru (godina Gah), i njegovo se rođenje željelo smjestiti u godinu svinja, točnije 1155. godinu. Kinezi pak bilježe Temudžinovo rođenje u 1162. godinu.¹⁰ Ono što je sigurno jest mjesto rođenja. Riječ je dakle o izvoru rijeke Onon, kako je već i rečeno u prethodnom poglavlju, koji se geografski gledano nalazi na sjeveru današnje Mongolije. U drugoj polovici 12. stoljeća upravo je taj teritorij svojim *orduom* (ordu je naziv za skup šatora (jurti- mongolski šatori načinjeni od životinjske kože) koji čine mongolsko naselje)¹¹ naseljavalo pleme Burčigana (ili Borgigina) pod vodstvom Jesugaja, Temudžinova oca.¹² Kad se Jesugaj vratio iz pohoda na Tatare s istoka, zarobivši im poglavicu po imenu Temudžin, Oelon-Eke, Jesugajeva prva žena, rodila mu je sina. Izašavši na svjetlo dana, mladi je Temudžin u ruci držao grudu zgrušane krvi koja je podsjećala na crveni dragulj. Vrač Jesugajeva ordua odmah je preokao kako će to dijete jednoga dana postati veliki i slavni ratnik.¹³

„Taj dječak i jest postao najveći osvajač koga povijest pamti. Stvorio je državu kojoj su se granice prostirale od Sredozemnog mora do Tihog oceana, od sibirskih tajga do Himalaje; najveću državnu tvorevinu ikad.“¹⁴

Jesugaj je za života uspio ujediniti veliki broj Mongola, čak 40 000 jutra brojao je njegov *ordu*, ali poslije Jesugajeve smrti isti je taj *ordu* svakim danom bio sve manji. Oelon-Eke i četiri Jesugajeva sina ostali su gotovo sami. Redom: Bektar, Belgutaj, Temudžin i Kasar.¹⁵ Pleme Tajčuta bilo je najbrojnije u *orduu* tada već preminulog Jesugaja, pa se tako prvi odbio pokloniti

¹⁰ Prawdin, M. (1942.), Džingis-kan, str. 12.

¹¹ Isto, str. 11.

¹² Goldstein, I., (2007.), Povijest 7, str. 166.

¹³ Prawdin, M. (1942.), Džingis-kan, str. 11.-12.

¹⁴ Isto, str. 12.

¹⁵ Isto, str. 18.

Temudžinu Tartugaj, poglavica tih istih Tajčuta. Uslijedio je domino efekt, a *ordu* je napustio i Munlik, čovjek kojemu je Jesugaj povjerio brigu za svoju obitelj.¹⁶

Poglavica Burčigana uvijek je uz Onon imalo pravo na najbolje pašnjake za svoja stada. Tartugaj koji se sam proglasio poglavicom istih, iako je bio iz plemena Tajčuta, stao je progoniti Temudžina. Ovaj se satima skrivao u opkljenoj gustoj šumi, a pri pokušaj bijega, Tartugajevi su ga vojnici uhvatili. Temudžin se našao u zarobljeništvu dojučerašnjeg saveznika njegova oca. Lukavština mladog Temudžina izvukla ga je iz situacije zarobljeništvu. Najprije je bez svijesti ostavio svoga čuvara, zatim se sakrio u šaš u kojemu ga je Sorgan-Šira pronašao, ali je njegovu prisutnost odlučio zatajiti Tartugaju i njegovim pristašama. Takve je okolnosti Temudžin okrenuo u svoju korist. Došuljao se do šatora Sorgan-Šire, zaprijetio mu da će Tartugaj saznati za njegov čin ako ga ne oslobodi pa Sorgan-Šira postupi kako je Temudžin zatražio.¹⁷

Temudžin nije odrastao u očevom *orduu*, nije odrastao gledajući Burčigane, već u *orduu* Dai Sečena iz plemena Čungirata. Nakon očeve smrti vratio se pomoći majci i braći, ali skinuvši Tajčute s vrata, ponosno je dojahao nakon duge četiri godine po obećanu mu ženu, kći Dai Sečena, Burtu. Miraz kojim ih je Dai Sečen darovao bio je toliko bogat da Temudžin sa sedamnaest godina više nije bio siromah koji preživljava zahvaljujući bobicama, korijenju i ribi.¹⁸

¹⁶ Prawdin, M. (1942.), Džingis-kan, str. 17.-19.

¹⁷ Isto, str. 13.

¹⁸ Isto, str. 26.-27.

4. Stvaranje jedinstvene države na istoku

Situacija u kojoj se nakon Burtinog dolaska na izvor Onona našao Temudžin, bila je nestabilna koliko i ugodna za *ordu* Burčigana. Jedino što je nedostajalo *orduu* mladog poglavice, bila je vojska. Upravo zbog tog nedostatka pleme Merkita provalilo je na donji tok Onona i otelo Burtu, Temudžinovu ženu. Jesugaj se još davno zamjerio Merkitika kada je oteo svoju ženu, a Temudžinovu majku, Oelon-Eke. Želeći se osvetiti Merkitima i spasiti svoju odabranicu, Temudžin je zamolio poglavicu Keraita, plemena nastanjenog jugozapadno od plemena Burčigana, da mu pomogne. Vođa Keraita, Togrul, nije sam pošao na vojnu, ali je Temudžinu dodijelio veliku četvu, a sve to zahvaljujuću uslugama kojima ga je davno Jesugaj zadužio.¹⁹

Merkiti su tako postali prvo pleme koje je sebi podčinio Temudžin. Pomoću keraitskih konjanika pokorio je Merkite, oslobodio Burtu. Ovaj je događaj smješten u 1177. ili 1178. godinu.²⁰ Takav je pothvat ishodio još jednu legendu o Džingis-kanu. Naime, kada se dočepao vojnih prvaka Tajčuta, njih 70 dao mučiti, a glavu je ubijenog Tartugaja dao obložiti srebrom te je iz iste pio kumis (mješavina krvi i mlijeka koju su Mongoli pili gotovo uz svaku prigodu).²¹

Ipak, 1194. uzima se kao godina kada je Temudžin po prvi puta bio upisan u kineske ljetopise. Upravo je te godine Temudžin zajedno s vođom Keraita sebi potčinio Tatare. U to vrijeme Togrul-kan i Temudžin bili su veliki saveznici. Kineski su ljetopisci upravo tada opazili Temudžina iz razloga što su Tatar naseljavali granične dijelove tada još *divlje Mongolije* s Kinom.²²

Uz Mongole i Keraita, treće vrlo važno pleme je bilo pleme Najmana predvođeno Džamogom ili Džamukom, ovisno o literaturi. Ozbiljniji sukob bio je vrlo izgledan kada su u pitanju bila takva dva karaktera, a pogotovo kada je njihovu odnosu posredovao moćni Togrul-kan, vođa Keraita. Upravo su obojica u osobi Togrul-kan vidjeli zaštitu u ratu za kojeg su obje strane znale da će uslijediti. Iako je Džamuga s Najmanima prije upadao u zemlju Keraita i pljačkao kana od kojeg je sada očekivao zaštitu,²³ pod utjecajem vlastitoga sina Senguna, Togrul-kan je odlučio da

¹⁹ Prawdin, M. (1942.), Džingis-kan, str. 29.-30.

²⁰ Vidaković, N., (2015.), Rani Mongoli – etnopolitička povijest do 13. stoljeća, str 97.-100. (http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=206786)

²¹ Prawdin, M. (1942.), Džingis-kan, str. 35.-39.

²² Isto, str. 46.-47.

²³ Isto, str. 47.-50.

Džamuga i Sengun njegovim trupama napadnu Temudžina. Većina povjesničara smatra kako je Džingis-kan ubrzo doživio svoj prvi poraz u bitci u Dalan-baldžudadu.²⁴

U trenutku kada je Temudžin svojoj vlasti podčinio Keraite, od Altaja do Kine stajale su tri nomadske države, tri naroda. Najmani koji su se nastanili na zapadu, prema Altajskom gorju, Onguti koji su zauzeli područje jugoistočno od Mongola, prema Carstvu Kin te sami Mongoli nastanjeni u stepama sjeverno od pustinje Gobi. Lukavi su Najmani željeli potaknuti Ongute da zajedno unište državu koju je stvorio Temudžin, ali Onguti, narod s kojim su Mongoli bili u miru, odbili su takav prijedlog. Bajbuka-Tajang, plemenski vođa Najmana, nije bio dorastao zadatku uništenja Mongola, te je njegova vojna protiv Temudžina propala. Temudžin se opet proslavio. Kako bi jednom zauvijek zapečatio borbe s Najmanima, Temudžin je svog najmlađeg sina Tulija dao oženiti za najmansku princezu. Tim je potezom zemlja Najmana, kao i oni sami, postala Temudžinovo vlasništvo.²⁵

Na dvor kineskog cara došla je vijest kako u dalekim sjevernim zemljama vlada mir zahvaljujući vlasti mladoga kana Temudžina. Bila je to godina Bars, 1206., a u Kini je vladao car Čang-cung. Upravo je on svog sina Yun-hija poslao u Temudžinov *ordu* kako bi u carstvo sa sobom donio informacije što se zapravo u Mongoliji događa i o kakvom je kanu uistinu riječ. Prema riječima kineskoga princa, Temudžin je za Carstvo Kin predstavljao veliku opasnost.²⁶

U znaku velike časti, moći i sjaja, Temudžin se 1206. godine proglasio kakanom, velikim kanom, a povijest ga od te godine pamti kao Džingis-kanu. Kada je Džingis-kan svojoj volji uspio podrediti plemena Merkita, Tatara, Keraita i Najmana i kada su svi postali podanici jednoga vladara, prozvali su se ponovno Mongolima. Takav scenarij 1206. godinu pretvara u godinu *mongolskog proljeća*.²⁷

²⁴ Vidaković, N., (2015.), Rani Mongoli – etnopolitička povijest do 13. stoljeća, str 97.-100., (http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=206786)

²⁵ Prawdin, M. (1942.), Džingis-kan, str.66.-69.

²⁶ Isto, str. 74.-75.

²⁷ Goldstein, I., (2007.), Povijest 7, str. 166.

5. Pohod na Kinu

Džingis-kan je bio osoba koja je priznavala vrline svojim prijateljima, ali i svojim neprijateljima, kažnjavao je neposluh, bio je strog i pravedan vladar pred čijim su prijestoljem svakom čovjeku klecala koljena, no literatura koja ga opisuje, daje čitatelju zaključiti kako Džingis-kan nije volio autoritete.²⁸ Takva narav, ali i okolnosti koje su ga snašle od početka njegovog života, Džingis-kanov su put uprle u Kinu, carstvo kojemu se mladi Temudžin divio, ali i carstvo koje je Džingis-kan opustošio i bacio na koljena.²⁹

5.1. Rani dodiri Temudžina s Kinom

Pošto se zemlja Čungirata nalazila južnije od zemlje Burčigana, a samim tim i bliže Kini, Temudžin je još kao mladac u krilu svoga tasta Dai Sečena imao priliku upoznati veličinu Kine. Divne tkanine koje su trgovci iz Kine donosili u šator Dai Sečena, čvrsti štitovi, tobolci načinjeni od slonovih kostiju, nakit i ostale dagocjenosti kakvih Temudžinovo oko do tada nije vidjelo, očarale su Temudžina u kojemu su se miješali osjećaji prezira i divljenja. Dai Sečen je pokušao objasniti Temudžinu o kakvom se narodu radi, ali u Temudžinu se nakon spoznaje kako ti narodi žive u utvrđenim gradovima koji ih štiti od rata, a oni sami ne znaju jahati, probudila velika želja za osvajanjem tog bogatog, ali na očigled slabog naroda.³⁰

5.2. Pripreme za pohod na Kinu

Jedan od najvažnijih zadataka koji je sam sebi zadao Džingis-kan bio je osvajanje Kine. Osim što je vazalstvima i pokoravanjima naroda skupljao vojsku, taj se mudri vladar intenzivno informirao o tome što se i na koji način događa iza zida na jugu. Muslimanski trgovci koji su bili najčešći posrednici između Kine i Džingis-kan, svojim su opisima kao i robom koju su donosili potonjem stvarali sve jasniju sliku o kakvoj je zemlji riječ. Džingis-kan nije planirao protiv Carstva Kin pljačku, već osvajanje. Prije pohoda na jug, Džingis-kan je morao biti siguran da preostale dvije susjedne države neće u međuvremenu navaliti na nj. Državu Karakitaj podredio je sebi pozivom njenog vladara da mu se pokori, ali država Hsi-hsia koju su nastanjivali Tanguti nije pristala postati Džingis-kanovim vazalom bez rata.³¹

²⁸ Prawdin, M. (1942.), Džingis-kan, str. 35.- 40.

²⁹ Isto, str. 130.-131.

³⁰ Isto, str. 14.-15.

³¹ Isto, str. 95.-99.

Tangutska državna tvorevina Hsi-hasia bila je država po svim svojim karakteristikama nalik Kini. Kao takva, bila je odličan poligon za testiranje mongolskih sposobnosti prije upada u samu Kinu. Mongoli se još nisu susreli s procesom osvajanja gradova utvrđenim masivnim zidinama. Došavši pred Volohaj, prvi utvrđeni grad s kojim su se Mongoli susreli, mongolska je spretnost na bojištu izbljedinila. Samo je pomoću svoje lukavštine, Džingis-kan uspio osvojiti takav grad. Džingis-kan je svoj drugi vojni neuspjeh doživio pred glavnim gradom Hsi-hsie, Ning-hsiom. Vladar napadnute države postao je vazal kana koji nikada zapravo nije nahrlio na zidine njegove prijestolnice.³²

U sjevernom Kineskom carstvu koje je bilo pod dinastijom Chin,³³ političku je scenu zahvatila vrlo oštra struja u obliku novog vladara. Čung-cung bio je mrtav, njegov je nasljednik ujedno bio Vaj-vang, sin kojega je svojedobno poslao Džingis-kanu, a ovaj ga se negostoljubivo namjeravao riješiti u što kraćem vremenu. Vaj-vang odluči preko pustinje Gobi napasti Mongole, što Džingis-kanova vojska spriječava. Zima se bližila, Mongoli su dobili vremena i mogli su se pripremiti za veliki rat.³⁴

5.3. Kineski rat

Džingis-kanove snage koncentrirale su se u proljeće 1211. godine na rijeci Kerulen. Mongolksu vojsku činili su svi za rat sposobni muškarci od Altaja do Čiganskoga gorja, a M. Prawdin smatra kako je u Džingis-kanovoj glavi postojao samo jedan cilj- osveta za sva tlačenja od strane Kine što su provedena kroz prošlost.³⁵

Mongoli su harali između pustinje Gobi i Žute rijeke, Huang-hoa. Kineske, podosta brojnije vojske padale su jedna za drugom, dok su Mongoli nastavljali dalje prema središtu carstva, željeli su osvojiti Peking. Džingis-kan je svoje trupe podijelio u nekoliko tumana (odred od 10 000 konjanika), koje su predvodili kanovi sinovi ili časnici, orluci. Džingis-kan je došao i pod same zidine enormno bogatog glavnog grada Kine, Pekinga, ali se povukao nakon 3 dana jahanja oko zidina, vjerujući kako njegovi laki konjanici nisu dorasli takvom pothvatu.³⁶

Na poticaj jednog kineskog generala koji je bio član dinastije Liao, inače dinastije koja je na prijestolji sjeverne Kine prethodila dinastiji Chin, Džingis-kan je ipak nastavio pustošiti Carstvo

³² Prawdin, M. (1942.), Džingis-kan, str. 99.-101.

³³ Goldstein, I., (2007.), Povijest 7, str. 164.-165.

³⁴ Prawdin, M. (1942.), Džingis-kan, str. 105.-107.

³⁵ Isto, str. 108.

³⁶ Isto, str. 110.-112..

Chin. Prodrvši opet do Pekinga i postavivši uvijete mira, itekako povoljne za Džingis-kana, Mongoli se nakon tri godine 1214. povlače na izvor Onona.³⁷

Treći je put Džingis-kan sa svojim konjanicima u Kinu ušao kada su ga u pomoć pozvali Kitanci, koji su ga ujedno i nazvali svojim vladarom. Sada je prijestolnica Kineskoga carstva bila preseljena u južni dio carstva, u grad Kai-fong. Mongoli su se unatoč tome opet zaustavili pred Pekingom, a Muhuli je mjesecima držao taj veliki grad pod opsadom. Vaj-jen je bio čovjek koji je koordinirao svim događanjima unutar zidina, ali kada je shvatio kako neće uspjeti obraniti Peking, otrovao se. Dan poslije pekinška su vrata otvorena Mongolima. Kineski je car zatražio mir, ali uvijeti mira koje je postavio Džingis-kan, utjecali su na to da se rat nastavi. Kineski se car trebao odreći svih zemalja sjeverno od Žute rijeke, svoga naslova te postati Džingis-kanov vazal. Kina se pretvarala u pustoš, ali rat nije prestajao. Tek su vijesti o promjeni vodstva u Karakitaju Džingis-kana natjerale da se vrati u Mongoliju.³⁸

Nije Džingis-kan Kinu ostavio spokoju, već je sve vojne operacije povjerio jednom od svojih orluka, Muhuliju. U ljeto 1216 godine Džingis-kan je krenuo prema donjem toku rijeke Onon. Muhuliju je prepustio nešto više od 40 000 ratnika i rekao mu: “-Ja sam svladao zemlje sjeverno od gorja Ho-Šana, učini i ti to isto sa zemljama južno od tog gorja.”³⁹

³⁷ Prawdin, M. (1942.), Džingis-kan, str. 115.-121.

³⁸ Isto, str. 122.-130.

³⁹ Isto, str. 131.

6. Prvi pohodi na zapad

Nakon povratka u Mongoliju, Džingis-kan je počeo uživati u plodovima svoga rada. Dvije je godine trajao mir, a dok je Džingis-kan mirno sjedio u svom *orduu*, njegovi su činovnici i sinovi osvajali Kinu. Razlog zbog kojeg se vratio u Mongoliju jest dolazak na vlast najmanskoga kana Kučluka koji je na vjerskoj osnovi diskreditirao muslimane na razne načine, primjerice zatvarajući džamije. Nakon sukoba s državom Karakitaj, na red je došla Horezmija, čiji je pad Mongolima otvorio vrata zapada, vrata Europe. Tako su godine između 1218. i 1223. ponovno bile u znaku rata.⁴⁰

6.1. Sukob sa šahom Horezmije

Šah islamske države Horezmije nosio je ime velikog islamskog proroka Muhameda, uspio je svojoj vlasti podrediti gotovo čitavu Perziju, što je bio velik teritorij na kojemu se neprijatelj nije mogao lako snaći. Bagdaski kalif Nasr il-Din-Illahi pozvao je u pomoć protiv Muhameda Džingis-kana, ali ovaj je to odbio jer nije bio u ratu sa šahom Horezmije.⁴¹ Takav je *status quo* trajao sve do incidenta koji je inicirala pohlepa jednog horezmijskog guvernera. Taj je guverner dao pobiti trgovačku karavanu među čijom je posadom bilo Mongola. Na zahtjev Džingis-kana da se drskom guverneru sudi, horezmijski je šah ostao hladan. Takav rasplet podigao je Džingis-kana i čitavu Mongoliju na noge. Horezmija se za čas našla u plamenu.⁴²

6.2. Nemilosrdni rat u Horezmiji

Iako se Mongolija nalazila istočno od Horezmije, Džingis-kan je napad na islamsku državu zamislio kao napad sa sve četiri strane svijeta. Kroz pet godina gradovi Horezmije su padali jedan za drugim u ruke Mongola koji su razvili sustav osvajanja utvrđenih gradova.⁴³ Muhamed je panično bježeći pred Mongolima pronašao utočište na otocima Kaspijskoga mora, gdje je i umro.⁴⁴ Njegov je sin Dželaludin poput oca život proveo skrivajući se od mongolske strijele, ali i od horezmijskih generala koji ga nisu željeli na vlasti.⁴⁵ Dok je Dželaludin bježao, Džingis-kan se nastanio u Samarkandu, glavnom gradu Horezmije koja je postala tek jedna od brojnih zemalja pod mongolskom vlašću. Mongoli su bjesomučno uništavali Horezmiju u potjeri za Dželaludinom,

⁴⁰ Goldstein, I., (2007.), Povijest 7, str. 166.-167.

⁴¹ Prawdin, M. (1942.), Džingis-kan, str. 143.

⁴² Goldstein, I., (2007.), Povijest 7, str. 168.-169.

⁴³ Prawdin, M. (1942.), Džingis-kan, str. 154.-156.

⁴⁴ Isto, str. 167.

⁴⁵ Isto, str. 175.

ali Dželaludin je nadživio Džingis-kana. Ipak, Dželaludin je život izgubio nečasno, u pljački blizu zapadnog arapskog svijeta.⁴⁶

6.3. Novi svijet na dalekom zapadu

U vrijeme kada su Džingis-kanove snage po čitavoj Horezmiji lovile Dželaludina, k sebi je pozvao veliki kan Subutaja. Vjerni je orluk dobio zadatak da zajedno s Džucije, najstarijim Džingis-kaovim sinom, istraži daljine na zapadu, sve zemlje koje će jednoga dana Džingis-kan i njegovi nasljednici osvojiti. Sve su te zemlje bile namjenjene Džuciju, koji od Kaspijskog jezera pa sve do kraja svijeta nameće svoju volju, ako je ona u skladu s voljom Džingis-kana.⁴⁷

⁴⁶ Prawdin, M. (1942.), Džingis-kan, str. 183.-186.

⁴⁷ Isto, str. 179.

7. Smrt Džingis-kana

Datum Džingis-kanove smrti nije poznat. Zna se kako je riječ o datumu mlađem od 18. kolovoza 1227. godine jer je tog datuma Džingis-kan izdao svoju posljednju zapovijed.⁴⁸ Kako je Džingis-kan na putu iz Samarkanda u Mongoliju pokušao osvojiti državu Hsi-hsia, što ipak nije uspio, krenuo je na tromeđu tri države: sjevernog i južnog Kineskog carstva te Hsi-hsiae. Ondje se Džingis kan susreo sa svoja tri sina i najstarijim Džuciijevim sinom (Džuci je umro prije Džingis-kana⁴⁹) Batuom. Ugedaj, treći najstariji Džingis-kanov sin bio je izabran za nasljednika slavnoga oca, dok je najmlađi sin, Tuli, dobio regentsku titulu čuvara ognjišta. Naime, od trenutka smrti kana do trenutka izbora nasljednika, Tuli je vladao carstvom.⁵⁰

Posljednja zapovijed Džingis-kana pomalo podsjeća na onu Sulejmanovu, točnije Sulejmanova podsjeća na Džingis-kanovu. Ta dva velika osvajača pred kraj svojega života naredila su snagama koje su vodili, da se njihova možebitna smrt zataji svijetu do dana pobjede nad neprijateljem. I kao što su Osmanlije objavile Sulejmanovu smrt tek poslije pada Sigeta,⁵¹ tako su i Mongoli čekali da se vladar države Hsi-hsia dođe pokloniti kanu kojega više nije bilo.⁵²

Niski konji s Mongolima na leđima nešto brže negoli obično galopirali su u smjeru Mongolije. Džingis-kan je izdahnuo. Mongolski je narod ispratio Džingis-kana prema mjestu ukopa organiziravši veliku povorku, a Mongoli su sve živo na što bi naišli pretvorili u čast velikom kanu u lokvu krvi. Brdo Burkan-Kaldun bilo je određeno kao mjesto na kojemu će zauvijek bivati tijelo Džingis-kana. Na tom je brdu prema legendi izrasla gusta šuma u kojoj se zauvijek izgubio Džingis-kanov grob.⁵³

⁴⁸ Prawdin, M. (1942.), Džingis-kan, str. 216.

⁴⁹ Isto, str. 208.

⁵⁰ Isto, str. 212.-215.

⁵¹ Hanak, P. (1995.), Povijest Mađarske, Zagreb: BARBAT, str. 67.

⁵² Prawdin, M. (1942.), Džingis-kan, str. 216.

⁵³ Isto, str. 217.-219.

8. Osvajanja poslije smrti Džingis-kana

Godine 1235. Džingis-kanov sin i nasljednik, Ugedaj, sazvaio je kurulraj (slavlje kod srednjovjekovnih Mongola, može biti i izborna kao u ovom slučaju) na kojemu je veliko vijeće Mongola odlučilo povesti četiri velika rata. Čak tri su rata bila planirana na azijskom kontinentu, dok su se jednom, onim europskim, Mongoli željeli dokopati konca svijeta. Prvoj vojnoj cilj je bilo Carstvo Sung, druga vojska je poslana u Koreju, a treća vojska koja je glave došala mnoge pripadnike islamske vjeroispovijesti krenula je u prednju Aziju, u Mezopotamiju i Siriju. Vojska koja je krenula u Europu koncentrirala se 1236. godine između Uralskog i Aralskog gorja pod zapovjedništvom Batu-kana.⁵⁴ Mongolska ekspanzija na svim dijelovima Carstva isprva ih je opet proslavila, ali kroz sljedećih 50 godina osjetit će Džingis-kanova loza što znači nesložno vladati najvećim kopnenim carstvom na svijetu.⁵⁵

8.1. Pohod na kršćansku Europu

Još dok su Džingis-kanove pristaše po cijeloj Horezmiji prognjali Dželaludina, veliki je kan odlučio Subutaja i Džebe-Nojona poslati na zapad kako bi istražili europske države i naode koji nastanjuju taj prostor. Takav je slijed događaja zapečatio sudbinu ruskih kneževina na nekoliko stoljeća. Subutaj je sa svojim četama prošao kavkaške zemlje te došao do ruskih nepreglednih stepa za čije mu je istraživanje Džingis-kan dao razdoblje od tri godine.⁵⁶

Kumane je 1230-ih godina predvodio kan Kotjan, koji je već okusio bijes Mongola prije petnaest godina. Kotjan se odlučio obratiti kralju Ugarske i Hrvatske, Beli IV. Arpadoviću. Ugarsko-hrvatski kralj dozvolio je da se Kumani dosele u Panonsku nizinu, a Kumani su za uzvrat prihvatili kršćanstvo.⁵⁷ To se ponajprije svidjelo crkvenim velikodostojnicima za koje je broj obraćenih pogana koji su im obećavali Kumani predstavljao veliki napredak. Mongolske su čete krenule prema Europi već spomenute 1236. godine, a u prosincu 1237. prešli su zaleđenu Volgu. Iz Mongolije je krenulo ukupno 150 000 ratnika, a još toliko sakupili su osvajajući sve pred sobom. Subutaj je svoje čete okrenuo prema sjeveru, a posljedica takvog manevra bio je nestanak doslovno svih ruskih kneževina do ožujka 1238. godine.⁵⁸ Kijev je pao 19. studenoga 1240. godine.⁵⁹ Nakon što je mongolska vojska opustošila čitavu sjeveroistočnu Europu uslijedila je velika pljačka

⁵⁴ Prawdin, M. (1944.), Džingis-kanova baština, Zagreb: Nakladni zavod Ante Velzek, str. 19.-20.

⁵⁵ Prawdin, M. (1944.), Džingis-kanova baština, str. 133.-134.

⁵⁶ Isto, str.178.-179.

⁵⁷ Kontler, L. (2007.), Povijest Mađarske, Zagreb: Srednja Europa, str. 84.

⁵⁸ Prawdin, M. (1944.), Džingis-kanova baština, str. 19.-21.

⁵⁹ Goldstein I., Grgin B., (2006.), Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku, Zagreb: Novi Liber, str. 335.

Ugarskog Kraljevstva.⁶⁰ Mongolsko divljanje po zemljama krune svetog Stjepana prekinut će smrt Džingis-kanova sina i nasljednika, Ugedaja. Europu je spasio zakon Jase koji nalaže da se svi Džingis-kanovi potomci uslijed smrti kana moraju vratiti u Karakorum i ondje izabrati novog vođu.⁶¹

8.2. Mongoli u Ugarskoj i Hrvatskoj

Već spomenuti Kumani utočište su odlučili potražiti upravo u Ugarskoj. Neslaganje Kumana i ugarskih seljaka samo su povećale dozu kaosa pred dolazak Mongola, a cjelovita destrukcija u redovima vojske Ugarskog Kraljevstva dogodila se 11. travnja 1241. godine. Bitka koja se odigrala nedaleko od mjesta Muhi u sjeveroistočnoj Ugarskoj, označila je početak kraljevog bježanja po vlastitom kraljevstvu.⁶² Već su sredinom ožujka prvi mongolski tumani stajali pred Peštom. Bela IV. je u Budimu sazvao državni sabor koji je trebao odlučiti kako će se kršćanske snage u Ugarskoj suprotstaviti Mongolima. Mađari su manevrirali svojim snagama na sjeveroistok zemlje sve do tabora Batu-kana na rijeci Šajo, ali mongolska je taktika opet uništila neprijatelja. Dok se glavnina vojske borila s Mađarima na mostu istoimene rijeke, Subutaj je s dijelom četa uspio prijeći rijeku južnije te su mađarske snage bile na izmaku snaga. Sa svih su strana Mongoli uništavali mađarske trupe. Cijela se Ugarska ubrzo našla u plamenu.⁶³

Umjesto pomoći kršćanskih država, Mađari su bili izdani od strane svojih prvih zapadnih susjeda. Austrijski vojvoda Fridrik Ratoborni uskratio je zatraženu pomoć te se istovremeno i okoristio na račun poraženih Mađara zaposjevši tri zapadne ugarske županije.⁶⁴

Kako su 1237. godine čekali da se zaledi Volga, tako su i 1241. godine Mongoli dočekali zimu u Ugarskoj iz tog razloga. Na sam Božić Mongoli su počeli nadirati preko zaleđenog Dunava u zapadni dio Ugarske. U siječnju 1242. Bela se našao pred Zagrebom, a mjesec poslije na obalama Jadranskog mora. Rab je bio prvo sigurnije utočište kralja Bele, ali lađama koje su zaplijenili domaćem stanovništvu, Mongoli su uništili kraljevu flotu. Bela je opet izvukao živu glavu, a preko Splita se u ožujku iste godine skrasio u Trogiru. Vijest o smrti Ugedaja odvratila je Kadana od potjere. Batu-kan je nardeio povlačenje.⁶⁵ Takav je mongolski poduhvat iz europske perspektive izgledao kao priprema terena za kasnija osvajanja istog prostora te stvaranje zaleđa za napad na

⁶⁰ Prawdin, M. (1944.), Džingis-kanova baština, str. 28.

⁶¹ Isto, str. 37.-38.

⁶² Kontler, L. (2007.), Povijest Mađarske, str. 84.

⁶³ Prawdin, M. (1944.), Džingis-kanova baština, str. 32.-33.

⁶⁴ Kontler, L. (2007.), Povijest Mađarske, str. 84.

⁶⁵ Prawdin, M. (1944.), Džingis-kanova baština, str. 37.

zapadnu Europu. Između 15 i 20% stanovništva izgubilo je život u najezdi Mongola, a država se morala ponovno graditi, gotovo iz ničega.⁶⁶

8.3. Smjene na prijestolju

Batu-kan definitivno je bio najjači živući potomak Džingis-kana, ali osim Mongola iz njegovog zapadnog ulusa (teritorijalne jedinice na kojoj je Džingis-kan podijelio Carstvo svojim sinovima zvale su se ulusima), nitko nije podržavao takav rasplet u kojemu bi Batu-kan stao na vrh hijerarhije tada najvećeg carstva na svijetu. Kao Ugedajevog sina, Kujuka je podržavao veliki broj Mongola⁶⁷ Kako svjedoče redovnici Caprini i Benedikt, izbor je zbog nesuglasica među Džingis-kanovim nasljednicima nehotice odgađan čak pet godina.⁶⁸ Kujuk-kan vladao je tek dvije godine, a njegovom smrću na prijestolje velikoga kana dolazi njegov rođak Menke. Tulijev je sin svojom mongolskom čudi koja je podjećala na Džingis-kana, uspio Carstvo dovesti do stanja velike ekspanzije i konsolidacije.⁶⁹

8.4. Menke-kan

Na kurultaj u Karakorumu kojim je bio Menke i službeno po svim propisima bio izabran za ka-kana, potomci Ugedaja i Čagataja odlučili su doći naoružani i smaknuti novoizabranog vođu Mongola. Menke-kan izgubio je strpljenje te je sve nasljednike već navedene dvije loze, dao pogubiti, osim Kaidua koji je pokorio Šlesku i Poljsku u pohodu na Europu. Ono što je opisivalo Menke-kana kao Mongola starog kova jest želja za ratom. Ekspanzija je bila jedna od glavnih odrednica njegove politike. Kao instrumente za takvo napredovanje iskoristio je svoje rođake i braću. Hulagu i Kublaj su osvajali islamski svijet, odnosno južno kinesko carstvo Sung, a Berke je nastavio suvereno vladati Zlatnom Hordom po smrti svojega oca Batu-kana.⁷⁰

8.5. Osvajanje islamskog svijeta i ujedinjenje Kine pod Mongolima

Hulagu, Menke-kanov brat, došao je u sukob s bagdaskim kalifom Mustasimom. Bagdaski kalif, vrhovna glava islama, nije se htio pokloniti Menke-kanu kada je do Bagdada došao Hulagu, slavni mongolski osvajač islamskih zemalja tijekom druge polovice 13. stoljeća. Hulagu je u nasljedstvo dobio bivši Čagatajev *ulus* po stupanju njegova brata Menkea na mongolsko

⁶⁶ Kontler, L. (2007.), Povijest Mađarske, str. 84.

⁶⁷ Prawdin, M. (1944.), Džingis-kanova baština, str. 44.-45.

⁶⁸ Isto, str. 43.

⁶⁹ Isto, str. 60.-65.

⁷⁰ Isto, str. 62.-65.

prijestolje. Bagdadu više nije bilo spasa. Kao i svi ostali gradovi koji su postali metom Mongola, i Bagdad je pod pritiskom katapulte i gladi otvorio svoja vrata.⁷¹

Nakon pada Bagdada 1258. godine,⁷² Mongolima kao da su se otvorila vrata zapadnog islamskog svijeta koji nadalje vodi na obale Sredozemnog mora. Upravo su do Sredozemnog mora i došli, a gradovi su padali jedan za drugim. Samo je još Egipat ostao sigurnim utočištem muslimana pred najezdom nomada iz srca Azije.⁷³

Osvajanje sjevernog kineskog Carstva, točnije carstva dinastije Kin, Mongoli su dovršili još za vrijeme Ugedaja, točnije 1234. godine.⁷⁴ Proširenjem na teritorij sve do rijeke Jang-Ce sukobi sa južnim kineskim carstvom Sung postali su neizbježni. Geografski položaj i prirodne granice tog carstva uvelike su Mongolima otežale posao. Ipak, Kublaj-kan se poput Hanibala provlačio planinskim klancima Himalaje i upao sa zapada u Carstvo Sung.⁷⁵

Kao što je Grčka kulturom svojevremeno osvojila Rim koji je Grčku bio osvojio oružjem, tako je kineska kultura desetljećima mongolske vladavine penetrirala u srž mongolskog načina života. Takva se konstanta najviše očitovala i najbolje mogla vidjeti po djelovanju Kublaj-kana.

Osvajanje Kine odgodila su dva događaja. Najprije se Kublaj-kan morao ići pokloniti bratu u Karakorum kako bi mu dokazao svoju vjernost. Kada je ta situacija zadobila sretan epilog, Kublaj-kan i Menke-kan odlučili su zajedno povesti vojnu na jug. Ubrzo je Carstvo Sung bilo prepolovljeno Mongolima. Godine 1260.,⁷⁶ u trenutku kada su se dvije čete nalazile jedna od druge na dva dana hoda, do Kublaj-kana dolazi vijest kako je ka-kan, Menke-kan podlijegao teškoj bolesti. Mir sa Carstvom Sung bio je privremeno na snazi.⁷⁷

Arik-Buki, također Menke-kanov brat, se po smrti Menke-kana poglasio njegovim nasljednikom uz potporu većine živućih Džingis-kanovih potomaka. Nesreća po Mongolsko Carstvo bila je u tome što se i Kublaj-kan proglasio nasljednikom preminulog im brata Menke-kana, ali Kublaj-kan se proglasio ujedno i kineskim carom, a selidba prijestolnice Mongolskog Carstva u Peking, označila je konačnu pobjedu Kine nad Mongolijom. Arik-Buku dobivao je sve manje hrane i resursa iz Kine, tako da je rat izgubio bez konkretne borbe. Kublaj-kanova vojska bila je toliko moćna da se u isto vrijeme mogla braniti od nasrtaja Kaiduovih Mongola i nastaviti

⁷¹ Prawdin, M. (1944.), Džingis-kanova baština, str. 74.-79.

⁷² Goldstein, I., (2007.), Povijest 7, str. 171.

⁷³ Prawdin, M. (1944.), Džingis-kanova baština, str.79.-80.

⁷⁴ Goldstein, I., (2007.), Povijest 7, str. 165.

⁷⁵ Prawdin, M. (1944.), Džingis-kanova baština, str. 80.-82.

⁷⁶ Goldstein, I., (2007.), Povijest 7, str. 171

⁷⁷ Prawdin, M. (1944.), Džingis-kanova baština, str. 85.-86.

osvajati južno kinesko carstvo Sung. Kod osvajanja Hang-čua, glavnog grada Carstva Sung, vidjela se uzvišena carska čud Kublaj-kana koji nije dao razoriti „Nebeski grad“, nego je pobjedonosno u stilu rimskih careva ušao u njega. Dinastiju Sung koja je južnim kineskim carstvom vladala preko tri stotine godina, 1280. godine zamijenili su Kublaj-kan i njegovi potomci.⁷⁸

8.6. Kublaj-kan i transformacija Carstva

U osobi Kublaj-kana ujedinjene su dvije najveće funkcije srednjovjekovne Azije, jer je Kublaj-kan nosio u isto vrijeme titulu kineskog cara te titulu mongolskog ka-kana. I po čudi Kublaj-kan bio je utjelovljenje polimerizacije kineskog i mongolskog svjetonazora. Takva konfuzija kultura i moći u osobi vladara stvarala je osjećaj poštovanja kod vladara mongolskih država koje su nastale djelomičnom separacijom od Mongolskog Carstva.⁷⁹

Kublaj-kan definitivno je najveći mongolski vladar poslije Džingis-kana. Zapad je Kublaj-kana zanimao samo formalno, ali želju Džingis-kana da Mongoli dojašu i osvoje sve zemlje na zapadu Kublaj-kan nikada nije niti najmeravao ispuniti. Jug i istok Azije bili su meta Kublaj-kanovih osvajanja od početka do kraja njegove vladavine. Mornarica koja je dospjela u ruke Mongola potkraj rata protiv carstva Sung pod mongolskim je jarbolom osvojila mnoge pacifičke države iz kojih je u Peking stizao danak u zlatu.⁸⁰

8.7. Nikad osvojeni Japan

Istočnjački učenjaci bili su sami po sebi bogatstvo informacija i znanja koje je Kublaj-kan, kao i njegovi nasljednici, imao na raspolaganju. Tako je do Kublaj-kanovih ušiju došao glas o bogatstvima Japana. U Zemlji izlazećeg sunca vladari se nisu ponijeli pokorno uslijed primanja Kublaj-kanova pisma, pa se ovaj odlučio na pohod na tu bogatu otočnu zemlju. S više od 150 000 vojnika Mongoli i Kinezi su izvršili invaziju na Japan, ali tajfuni i vremenske prilike, točnije neprilike, koje su ih ondje zatekle, uništile su i vojsku i flotu.⁸¹ Takva je katastrofa zatekla Mongole čak dva puta, najprije 1274., a zatim 1281. godine.⁸²

⁷⁸ Prawdin, M. (1944.), Džingis-kanova baština, str. 87.-94.

⁷⁹ Isto, str. 95.-98.

⁸⁰ Isto, str. 106.-108.

⁸¹ Isto, str. 108.

⁸² Goldstein, I., (2007.), Povijest 7, str. 171.

9. Suton imperija

Povećavanjem opsega Carstva, Mongolima se dogodila kriza identiteta. Naime, osvajajući zemlje na svim stranama svijeta, ratnici su nekim dijelom na tim područjima i ostajali, na njima su osnivali obitelji i tako su bili iščupani iz matice zemlje. Veća nesreća jedino je bila to što je matica zemlja bila iščupana iz njih. „Mongole je po svem svijetu vezala međusobno samo poslušnost ka-kanu i pokornost ka-kanovoj volji.“⁸³

Kublaj-kan bio je vladar s čijom vladavinom završava širenje najvećeg kopnenog carstva u povijesti. Suprotno velikim osvajanjima, carstvo se počelo raspadati. Bilo je nemoguće vadati teritorijem u gabaritima koji su pak bili uvjet stvaranja moći za vrijeme Džingis-kana pa su njegovi nasljednici bili primorani koristiti se praksom postavljanja vlastitih rođaka za namjesnike u pojedinim dijelovima Carstva.⁸⁴ Vladari trećeg pokoljenja shvatili su da je lakše sjediti u prijestolnici i trgovati, nego ići osvajati daleke zemlje. Taj su posao ostavljali svojim potomcima i rođacima. Berke-kan je, uz Kublaj-kana, osoba koja je najviše pridonijela raspadu Mongolskog Carstva. Kao pripadnik islamske vjeroispovijesti, Berke-kan se oštro protivio Hulaguovojm bjesnilu prema islamskom stanovništvu u prednjoj Aziji. Veze između Zlatne Horde i Egipta, kojim su vladali Mameluci, postajale su sve jače. To se i očitovalo 1262. godine kada se Hulagu krenuo osvetiti muslimanima i sa svojim četama krenuo na Siriju i Egipat, ali Berke-kan je podno Kavkaza okupio vojsku koja je navrla na teritorija Hulagua. Građanski je rat opet zakucao na vrata Crstva. Bio bi to još i premostiv problem, da se u isto vrijeme na rubnim dijelovima pustinje Gobi nisu sukobljavali Mongoli međusobno pod vodstvima Arik-Buke i Kublaj-kana. Sasvim je jasno kako uzrok raspada Carstva nisu bili gubitci u ratovanju zbog širenja imperija, već bratoubilački ratovi koji su iznutra oslabili jedinstvo.⁸⁵ Premještanje prijestolnice, a samim time i težišta carstva na istok uvelike je otežalo samu kontrolu nad dalekim, zapadnim dijelovima carstva. Takvo odvijanje stvari izrodilo je separativnu samostalnost ponajprije zapadnih, sada već država, Zlatne Horde i Carstva il-kana. Dodamo li tome da se matica zemlje, Mongolija, pretvorila u tek pokrajinu Kine, zapitamo se može li se uopće, dotičući se posljednje trećine 13. stoljeća, govoriti o Mongolskom Carstvu, koje zasigurno nestaje u obliku u kakvom ga je Džingis-kan stvorio 1294.godine, smrću Kublaj-kana.⁸⁶

⁸³ Prawdin, M. (1944.), Džingis-kanova baština, str. 123.

⁸⁴ Isto, str. 124.-125.

⁸⁵ Isto, str. 129.-132.

⁸⁶ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34392> (preuzeto 13. rujna 2018.)

10. Posljedice postojanja Mongolskog Carstva

Državna tvorvina kakva je bila Mongolsko Carstvo u 12., a posebice u 13. stoljeću jedinstven je povijesni fenomen iz više razloga. Nekoliko je jakih država u 12. i 13. stoljeću postojalo u Aziji, kao što su Horezmija, Carstvo Sung i Carstvo Kin, ali niti jedna od tih država nije bila sposobna vladati teritorijem gotovo nestvarnih gabarita stvarajući na taj način sigurnost i razvitak Azije. Korak po korak, Temudžin je od jednog šatora uspio stvoriti veliki tabor ili *ordu* kako to Mongoli nazivaju, pun stoke, ljudi i raznih bogatstava. Pokorivši susjedna plemena, istima je usadio mongolsku nacionalnu svijest u živote sada već vojnički organiziranog naroda. Takvu mentalnu prevagu možemo nazvati mongolskim narodnim preporodom, iako sami srednjovjekovni Mongoli zasigurno nisu bili klasičan primjer nacije. Gubitak nacionalne svijesti možemo držati jednim od glavnih razloga propasti Mongolskog Carstva. Kada uzmemo u obzir činjenicu da je Džingis-kan na put do vrhunca moći kretao od apsolutne nule, usporedbe s velikim osvajačima kao što su Napoleon, Gaj Julije Cezar i Aleksandar Veliki gube na vrijednosti jer su navedeni imali državni aparat po kojemu su se hijerarhijski s vremenom penjali, ali Džingis-kan je taj aparat stvorio sam.

Mongoli su u svojim ratnim pothvatima uništavali sve ono što im se suprotstavilo, ali su i gradili onda kada bi zavladao istim tim teritorijem. Oba kineska carstva pala su u ruke najprije djeda, zatim unuka te su nakon stoljeća razjedinjenosti konačno bili jedno. U tim trenucima, Mongolija se, matica tog ionako neodrživog carstva, pretvorila tek u kineski pokrajinu. Možemo reći da je Kina Mongoliju osvojila kulturom, kao što je to bio slučaj antičke Grčke i Rima.

Stoljetna ekspanzija Mongola stvorila je najveće kopneno carstvo u povijesti, a takav scenarij omogućio je slobodniju trgovinu kojoj su Mongoli zasigurno bili glavni sponzori,⁸⁷ veću mobilnost stanovništva, s naglaskom na pojedinačne migracije. Najpoznatije je putovanje Marka Pola, koji je u 13. stoljeću uspio prohoditi Azijom bez većih problema. Upravo je Marko Polo kao kršćanin uspio postati savjetnikom Kublaj-kana, ali takva pojava nije bila apsolutno ništa čudno. Dapače, za Mongole možemo reći da su bili kozmopoliti, a klicu kozmopolitizma imamo u samom Džingis-kanu. Isto kao i Karlo Veliki, Džingis-kan nije znao pisati, ali se zanimao za znanost i umjetnost te je odlučio svojem narodu i svojim potomcima ostaviti barem slamku kulture za koju

⁸⁷ Sardelić, M., (2011.), Europski klerici i misionari o Mongolima: percepcija stepskih barbara u Europi sredinom 13. stoljeća // Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti / Zbornik Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU / Zbornik Historijskog zavoda JA / Zbornik Historijskog instituta JA, Vol.29, str. 2. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=111867

će se njegovi nasljednici moći uhvatiti i nomadsko-ratničkom mentalitetu Mongola usaditi i kulturne vrednote koje gaje i istok i zapad. Pod mongolskim nebom bilo je dopušteno klanjati se svim bogovima i živjeti sve filozofije. Kršćanska Europa drhtala je pred najezdom Mongola s istoka, ali politika koja se koncentrirala na osvajanja u Aziji, spasila je visokorazvijene civilizacije Europe.⁸⁸

⁸⁸ Oreb, M., (1976.) Mongoli i kršćanstvo // Crkva u svijetu, Vol.11 No.2, URL: (http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=134811)

11. Zaključak

Moć Mongola u razvijenom srednjem vijeku zasigurno i jest bila zastrašujuća, stvorili su državu kakva teritorijem do danas više nije ostvarena, ali zbog malo pisanih izvora o Mongolima ne zna se koliko se, primjerice, zna o Kini. Menke-kan dao je izraditi višejezični rječnik, ali u tom rječniku nije bio i svrstan mongolski jezik koji tada još nije bio obogaćen mongolskim pismom. Izradu pisma, koje nisu posjedovali, dao je tek izraditi Kublaj-kan u drugoj polovici 13. stoljeća. Carstvo koje je obilovalo teritorijem, baš zbog svoje veličine, bilo je osuđeno na propast. Teško je zamisliti vladara koji bi mogao pod svojom kontrolom uspješno držati četiri petine Azije bez većih poteškoća. Brojnost religija i filozofija kojima su Mongoli bili izloženi kroz desetljeća, na kraju su oslabile moć Carstva. Kozmopolitizam pod koji su potpali određeni velikodostojnici, odnosno religije poput islama, okrenuli su Džingiskanoviće jedne protiv drugih, a međusobni su ratovi samo produbili pukotine kojima je zadnja trećina 13. stoljeća, kada je Mongolsko Carstvo u pitanju, bila obilježena. Već formalna podjela carstva za života Džingis-kana najavila je konačni raspad koji je uslijedio 60-ak godina kasnije. Džingis-kan je lakovjerno podijelio svojim sinovima i Batu-kanu carstvo na četiri dijela, pribojavajući se upravo onoga što zahvatilo carstvo. Mongoli su za sobom definitivno ostavili trgovinu na znatno višoj razini nego su ju zatekli uslijed osvajanja, ali također i podatke te legende koje golicaju maštu povjesničarima diljem svijeta. Džingis-kana, kao idejnog začetnika i tvorca jednog od najbogatijih carstava u povijesti, unatoč činjenici da je u smrt poslao milijune ljudi, Mongoli danas slave kao oca domovine.

12. Literatura

Goldstein, I., (2007.), *Povijest 7, Razvijeni srednji vijek*, Zagreb: Jutarnji list

Goldstein I., Grgin B., (2006.), *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Zagreb: Novi Liber

Hanak, P. (1995.), *Povijest Mađarske*, Zagreb: BARBAT

Kontler, L. (2007.), *Povijest Mađarske*, Zagreb: Srednja Europa

Prawdin, M. (1942.), *Džingis-kan*, Zagreb: Nakladni zavod Ante Velzek

Prawdin, M. (1944.), *Džingis-kanova baština*, Zagreb: Nakladni zavod Ante Velzek

Oreb, Marin, *Mongoli i kršćanstvo // Crkva u svijetu*, Vol.11 No.2 lipanj 1976. URL:

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=134811

Sardelić, Mirko, *Europski klerici i misionari o Mongolima: percepcija stepskih barbara u Europi sredinom 13. stoljeća // Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti / Zbornik Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU / Zbornik Historijskog zavoda JA / Zbornik Historijskog instituta JA*, Vol.29 prosinac 2011. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=111867

Vidaković, Nenad, *Rani Mongoli – etnopolitička povijest do 13. stoljeća // Migracijske i etničke teme*, Vol.31 No.1 lipanj 2015. URL:

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=206786